

Sarsenbayeva Zulfiya Agatayevna

Toshkent shahar Yashna obod tumani 55-DMTT tarbiyachisi

zulfiyasarsenbayeva92@gmail.com; +99899 829 85 80

BOLANI BOLALAR BOG‘CHASIGA MOSLASHISHINI OSONLASHTIRISH YO‘LLARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolani bolalar bog‘chasiga moslashishlarini osonlashtirish yo‘llari haqidagi ma’lumotlar berilgan. Xususan, bola bolalar bog‘chasida tez moslashishi uchun maxsus ertaklardan, rolli o‘yinlardan, improvizatsiya (she’r, musiqa va boshqalarni oldindan tayyorgarliksiz ijro davomida ijod etish) dan, ommaviy o‘yin kabilardan foydalanish haqidagi ma’lumotlar ifodalangan.

Kalit so'zlar: Bola, bolalar bog‘chasi, ota-onalar, tarbiyachi, moslashish, moslashishlarini osonlashtirish, tez moslashish, maxsus ertaklar, rolli o‘yinlar, improvizatsiya, tayyorgarliksiz ijro, ijod etish, ommaviy o‘yin, buvisi yoki tanish xolasi qiziqarli ertak aytib berishi, moslashish davriga mas’uliyat bilan yondashish.

Аннотация: В данной статье представлена информация о том, как облегчить адаптацию ребенка к детскому саду. В частности, сведения об использовании специальных сказок, ролевых игр, импровизации (создание стихов, музыки и т. д. во время выступления без предварительной подготовки), массовых игр и т. д. для быстрой адаптации ребенка в детском саду.

Ключевые слова: Ребенок, детский сад, родители, воспитатель, адаптация, легкость адаптации, быстрая адаптация, особые сказки, ролевая игра, импровизация, творчество, публичная игра, бабушка или знакомая тетя рассказывает интересную сказку, ответственно подойти к периоду адаптации.

Annotation: This article provides information on how to facilitate your child's adaptation to kindergarten. In particular, information about the use of special fairy tales, role-playing games, improvisation (creating poems, music, etc. during a performance without prior preparation), mass games, etc. for the rapid adaptation of a child in kindergarten.

Keywords: Child, kindergarten, parents, teacher, adaptation, ease of adaptation, quick adaptation, special fairy tales, role-playing game, improvisation, creativity, public play, grandmother or familiar aunt tells an interesting fairy tale, take a responsible approach to the adaptation period.

Bizga ma’lumki, bolalar o‘z bog‘chlarida muvaffaqiyatli moslashishlari uchun tarbiyachilar bolalar uchun turli ertaklar, rolli o‘yinlar uchun kerakli materiallar va senariylarni oldindan tayyorlashi kerak. Bunday rolli o‘yinlarni o‘tkazishdan maqsad, bolani bolalar bog‘chasining tartib qoidalari bilan erkin tarzda tanishtirishdan iboratdir.

Bola bolalar bog‘chasida tez moslashishi uchun maxsus ertaklardan foydalanish yaxshiroq. Masalan, mushukcha onasi ketganidan keyin yig‘lashni to‘xtatadi va boshqa kichik hayvonchalar bilan quvnoq o‘ynashni boshlaydi. Bolalar bog‘chasiga moslashishni

osonlashtirishning yana bir imkoniyati – bu “doğaçlama”¹ (Improvizatsiya²) vositalaridan foydalanish: taqdimot, multfilmlar va boshqa bolalar bog‘chasi haqidagi she’rlar to‘plamidan foydalanish ham mumkin. Bunday foydali innovatsion materiallar bolalarni oddiy hikoyalar kabi, ba’zan esa undan ham yaxshiroq va tezroq moslashishiga imkoniyat yaratadi.

“2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonining 44-maqsadi quyidagicha belgilangan: Maktablarda ta‘lim sifatini oshirish, pedagog kadrlarning bilimi va malakasini xalqaro darajaga olib chiqish.

Maktabda faoliyat olib borishi uchun har bir fan bo‘yicha mahalliy yoki xalqaro sertifikatli talablarini belgilash.

Toifaga ega bo‘lmagan maktab o‘qituvchilarining bilimi va ko‘nikmalarini diagnostikadan o‘tkazish.

Umumta‘lim maktablarini, ayniqsa chekka hududlardagi ta‘lim maskanlarini oliy ma‘lumotli pedagog kadrlar bilan to‘ldirish ishlarini davom ettirish.

Maktablarda direktor va uning o‘rinbosarlarini tayinlash tizimini maktab o‘qituvchilari va ota-onalarning ishtiroki ta‘minlanishini nazarda tutgan holda yanada takomillashtirish.

Xalq ta‘limi tizimi tuman bo‘limlari faoliyatini to‘liq raqamlashtirish hisobiga optimallashtirish^{3,4}.

Odatda, kichik bolalarda 3 yoshga kelib, o‘z onalari va yaqin qarindoshlaridan ajralib bog‘chaga borish, mustaqil bo‘lish ko‘nikmalarini egallashlariga to‘g‘ri keladi. Shu sababli, bolaning bolalar bog‘chasiga moslashishi ancha qiyinlashishi mumkin va to‘liq moslashish ehtimoli ham asta-sekinlik bilan ortib boradi. Ideal holda, bolani doimiy ravishda va oldindan ota-onaning yo‘qligiga ko‘niktirish kerak bo‘ladi. Shunga qaramay, qisqa vaqt ichida bolalarning onasiga nisbatan ruhiy va hissiy bog‘liqligini kamaytirish mumkin.

Bola boshqa kattalar bilan (faqat onasi bilan emas) qanchalik ko‘p aloqada bo‘lsa, unga g‘amxo‘rlik qiluvchilarga ko‘nikish osonroq bo‘ladi. Ota va boshqa yaqin qarindoshlarni ham

¹“Doğaçlama” (turk tilidan) – Improvizatsiya

² **Improvizatsiya** (lot. improvisus — kutilmagan, bexosdan) — she’r, musiqa va boshqalarni oldindan tayyorgarliksiz ijro davomida ijod etish; aktyor o‘yinida bexosdan paydo bo‘ladigan ilhom, ijodiy fantaziya, ruhiy ko‘tarinkilik, fikr, so‘z, ohang va tasvirning erkinligi.

³ Optimallashtirish – pedagogik jarayonda kam kuch, kam mablag‘, kam vaqt sarf qilib, yuqori ko‘rsatkichlarga erishish

⁴ 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF 60-sonli Farmoni. 2022 yil 28-yanvar

bola bilan muloqotga jalb qilishga harakat qilish kerak, chunki bola bog‘chaga borganida boshqa bolalarga aralashib, ko‘nikib ketishi uchun bu juda muhim hisoblanadi.⁵

Bolani yaqindan tanishingiz va uni do‘stlaringiz bilan tanishtirish kerak. Chunki, bola boshqalarga tez ko‘nikishni o‘rganadi. Avvaliga ular ota-onalari huzurida bola bilan o‘ynashadi, shunda u notanish kattalar yonida o‘zini qulay his qilishi mumkin. Moslashtirilgan bola bilan yurish, birga bo‘lish osonroq bo‘ladi. Kichkintoyga onaning do‘konga borishini tushuntirish kerak, shunda, unga buvisi yoki tanish xolasi qiziqarli ertak aytib berishi mumkin.

Siz boladan yashirincha qochib qutula olmaysiz, hatto bu vaqtda u buvisi bilan o‘tiribdi. Onasining yo‘qolishini bilib, u, birinchidan, jiddiy qo‘rqib ketadi, ikkinchidan, u ota-onasining ketishiga bo‘lgan keyingi urinishlarida yig‘lay boshlaydi va qichqiradi. Bolani uy (kvartira)da yolg‘iz qoldirish tavsiya etilmaydi, ayniqsa, agar u tashvish va xavotirning kuchayishi bilan ajralib tursa. Bundan tashqari, hatto bir necha daqiqada ham kichik bolalar eng xavfsiz uyda ham “sarguzashtlarni” topa oladi.

“2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi O‘zbekiston respublikasi Prezidentining Farmonida 39-maqсад: Maktabgacha ta‘lim tizimida ta‘lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish. Bog‘cha xodimlarining professional tayyorgarligi va mahoratini oshirib borishning takomillashtirilgan tizimini joriy etish.

2022–2026 yillarda 160 mingdan ziyod pedagog kadrlarning malakasini oshirish. Maktabgacha ta‘lim-tarbiya jarayonlarini ilmiy asoslangan yondashuvlar asosida takomillashtirish”.⁶

Sizni qo‘yib yuborgani uchun bolangizni sovg‘alar va o‘yinchoqlar bilan mukofotlamasligingiz kerak. Agar bu amalga oshirilsa, bolalar bog‘chasidagi bola har kuni tom ma‘noda moddiy rag‘batlantirishni talab qiladi. Siz ajralishni osonlashtiradigan ba‘zi oddiy bayram yoki marosimlarni o‘ylab topishingiz mumkin. Faqat ularni tantanali bayram yoki marosimlarni eslatuvchi to‘laqonli tadbirga aylantirib yubormang. Bu oddiy o‘pish, o‘zaro tabassum yoki qo‘l siqish bo‘lishi mumkin. Bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun maktabgacha ta‘lim muassasasiga borishi juda muhim hisoblanadi.⁷

Agar bola to‘satdan shamollasa, ota-ona uni maktabgacha ta‘lim muassasasidan olib, bir haftadan ikki haftagacha u bilan uyda qolishi mumkin; bolalarni ma‘lum fasllarda – yoz va qishda bolalar bog‘chasiga moslashtirish yaxshidir. Ammo, mavsumdan tashqari bolalar bog‘chasiga tashrif buyurishni boshlash uchun eng yaxshi davr emas, chunki sovuqni ushlab ehtimoli ortadi; ma‘lum bir bolalar bog‘chasida moslashuv qanday sodir bo‘lishi haqida ortiqcha ma‘lumot bo‘lmaydi. Ehtimol, tarbiyachilar yurish uchun bolalarni majburan oziqlantirish yoki ortiqcha o‘rash bilan shug‘ullanishadi.

⁵ Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. – T.: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009. – 234 b.

⁶ 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi O‘zbekiston respublikasi Prezidentining PF 60-sonli Farmoni. 2022 yil 28-yanvar.

⁷ Hasanboyeva N. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. – T.: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston milliy kutubxonasi, 2019

Bolaga ijtimoiy muhitning ta'siri ham muhim. Bu tarbiya tizimi orqali amalga oshiriladi:

- tarbiya ta'sirida muhit bera olmagan bilim, ma'lumot egallanadi, mehnat va texnik faoliyat bilan bog'liq ko'nikma va malakalar hosil bo'ladi;
- tarbiya tufayli tug'ma kamchiliklar ham o'zgartirilib, bola kamolga yetadi;
- tarbiya yordamida muhitning salbiy ta'sirini ham yo'qotish mumkin;
- tarbiya kelajakka qaratilgan maqsadni belgilaydi.⁸

Tarbiya, bu pedagogik fanlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning tadqiqot obyekti shaxs bo'lib, u aniq manzilga ega. Ya'ni tarbiyaning obyekti jamiyatdagi barcha shaxslar emas, balki ijtimoiy hayotda adashgan, odob-axloq me'yorlaridan oq'ishgan, tarbiyachi yordamga muxtoj shaxslar, shuningdek jamiyat a'zolarining ongini tarbiyalashdan iboratdir. Tarbiyaning predmeti esa – bolaning ijtimoiylashuvi jarayoni.⁹

Bolalar bog'chasida tezlashtirilgan moslashish uchun ba'zi muhim tavsiyalarga amal qilish lozim: maktabgacha ta'lim muassasasiga ko'nikishning dastlabki bosqichlarida bolaga qo'yiladigan talablarni kamaytirish. Farzandingizni tez-tez va uzoqroq sayr qilish, qum qutisida o'ynash orqali ijtimoiy aloqani kuchaytirishga tayyorlang. Immunitetingizni oshirishga ishonch hosil qiling. Agar tananing mudofaa tizimi yaxshilansa, bola kamroq kasal bo'ladi, shuning uchun giyohvandlik tezroq o'tadi.¹⁰

Teledoktor ko'nikish jarayonida ma'lum muammolar paydo bo'lishini aytadi, ammo bolani 4 yoshida ham bolalar bog'chasiga o'rgatish imkoniyati mavjudligini ta'kidlaydi. Moslashish davriga mas'uliyat bilan yondashish va bolani har tomonlama qo'llab-quvvatlash yaxshidir. Shunday qilib, bola allaqachon maktabgacha ta'lim muassasasiga borishni boshlagan, ammo siz giyohvandlikning tugashini kutmasligingiz kerak. Bolaning bolalar bog'chasiga muvaffaqiyatli moslashishi, psixologlar va shifokorlar beradigan maslahatlar ota-onalarning faol pozitsiyasida yotadi. Farzandingizga qanday yordam bera olasiz?

Odatiy rejimdan o'zgargan sharoitlarga bosqichma-bosqich o'tish, ya'ni bolani avvaliga bir necha soat berish va shundan keyingina bolalar bog'chasida qolish muddatini oshirish yaxshidir. Bolaning maktabgacha ta'lim muassasasida nima qilayotganiga samimiy qiziqish ko'rsatishga ishonch hosil qiling. Agar u ko'r bo'lsa, bo'yab qo'ygan bo'lsa, biror narsa yopishtirib qo'ysa, uni maqtashingiz va hunarmandchilikni javonga qo'yishingiz kerak.¹¹

⁸ Sarsenbayeva R.M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. –T.: “Moliya-iqtisod”, 2019. – 388 b.

⁹ Sarsenbayeva R.M. Tarbiyachining oila bilan olib boradigan ijtimoiy-pedagogik faoliyati. Synergy: journal of ethics and governance. (Axloq va boshqaruv jurnali). OAK jurnali. ISSN: 2181-2616 2023, jild 03, nashr 12.

¹⁰ Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. – T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009. – 234 b.

¹¹ Hasanboyeva N. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. – T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasi, 2019 y.

O‘zbekiston Respublikasi ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari: “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning maqsadi va vazifalari quyidagilardan iborat:

- bolaning shaxssiy ehtiyojlarini hisobga olgan holda ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yilgan davlat talablari asosida hamda maktabgacha ta’lim va tarbiya davlat o‘quv dasturiga muvofiq uning har tomonlama va barkamol rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratadi;
- maktabgacha yoshdagi bolalarning ta’lim va tarbiya jarayonini tashkil etish va amalga oshirish;
- bolalarning ilk rivojlanishi masalalarida oila va mahalliy jamoatchilik o‘rtasida o‘zaro hamkorlikni tashkil etish va amalga oshirish”¹².

Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisi yoki psixolog tomonidan taqdim etilgan har qanday ma’lumotni o‘rganing. Odatda, guruhda "Bolani bolalar bog‘chasiga moslashtirish" papkasi o‘rnatiladi. Shuningdek, muntazam ravishda moslashish varag‘ini, bolalar bog‘chasiga tashrif buyurishning maxsus shaklini to‘ldiradigan o‘qituvchilar bilan tez-tez muloqot qilishingiz kerak va psixolog bolalar bog‘chasidagi har bir bola uchun kartani to‘ldiradi. Agar bola bog‘chadan keyin charchagan yoki xiralashgan ko‘rinsa, ko‘p tashvishlanmang. Albatta, begonalar, yangi tanishlar – bu bolaning tanasi uchun jiddiy stressdir. Bolaning dam olishiga va uxlashiga ruxsat bering. Bolalar tezda moslashishi uchun ularda ortib borayotgan hissiy stressni cheklash kerak. Psixologlar ommaviy o‘yin-kulgilarga borishdan bosh tortishni maslahat berishadi; multfilmlar va turli tasvirlar, videolarni ko‘rish ham cheklangan bo‘lishi kerak.

Agar bola ma’lum psixo-emotsional yoki fiziologik xususiyatlarga ega bo‘lsa (giperaktiv xatti-harakatlar, sog‘liq muammolari), bu haqda o‘qituvchi va tibbiyot xodimlariga xabar berish kerak. Ko‘z yoshlari va **tantrums** (isterika) – bu ona uchun mo‘ljallangan "jonli taqdimot" bo‘ladi. Shuning uchun mutaxassislar dadalarga bolani bolalar bog‘chasiga kuzatib borishni maslahat berishadi, chunki kuchli jinsiy aloqa odatda bunday manipulyatsiya¹³ xatti-harakatlariga qattiqroq munosabatda bo‘ladi. Moslashish jarayonida bola uchun xotirjam oila muhitini ta’minlash kerak bo‘ladi. Shuningdek, bola bog‘chaga moslashish jarayonida tarbiyachi bolaga nisbatan o‘z munosabatlarini xuddi onasi singari har tomonlama ifoda etishi (shirin gaplar aytishi, erkalashi, o‘pishi, quchoqlashi kabilar) juda muhim hisoblanadi.

Ota-onalarga shuni aytishimiz mumkinki, bolaning bolalar bog‘chasiga moslashishi va asosiy xatolari. Shunday qilib, bolalarning maktabgacha ta’lim muassasasiga moslashishini yaxshilashning asosiy qoidalari tasvirlangan. Biroq, ota-onalarning hech biri noto‘g‘ri harakatlardan himoyalangan. Shuning uchun eng keng tarqalgan noto‘g‘ri tushunchalarga batafsil to‘xtalib o‘tish kerak: boshqa bolalar bilan solishtirish. Biz hammamiz boshqacha moslashamiz. Shuning uchun siz bolani bolalar jamoasiga va tarbiyachiga tezroq o‘rganadigan tengdoshlari bilan solishtirmasligingiz kerak. Agar siz faqat kechqurun qaytib kelishni rejalashtirmoqchi bo‘lsangiz, bolaga uni bir soat ichida olib ketishingizga va’da berishingiz shart emas. Ota-onaning bunday va’dalari bolaning xiyonat qilinganligini his qilishiga olib keladi.

¹² O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari. – T.: BMT Bolalar jamg‘armasi (YuNISEF), 2020 й.

¹³ **Manipulyatsiya** – ayyorlik, firibgarlik (проделка, махинация)

Agar u maktabgacha ta'lim muassasasida bir necha soat bo'lishga odatlangan bo'lsa, bola maktabgacha ta'lim muassasasida uzoqroq qolish bilan jazolanmasligi kerak. Bu faqat bolalar bog'chasiga nisbatan yoqtirmaslikning kuchayishiga olib keladi; shirinliklar va o'yinchoqlar bilan "pora". Ba'zi onalar va otalar bolalarni maktabgacha ta'lim muassasasida yaxshi tutishlari uchun pora berishadi. Natijada, bola kattalarni shantaj qilishni davom ettiradi, ulardan har kuni sovg'alar talab qiladi; kasal bolani bolalar bog'chasiga yuborish.

Moslashish davrida har qanday sovuq bolani uzoq vaqt davomida bezovta qilishi mumkin, shuning uchun agar siz o'zingizni yomon his qilsangiz, maktabgacha yoshdagi bolani bolalar bog'chasiga olib bormasligingiz kerak, aks holda kasallik belgilari kuchayishi xavfi mavjud. Ota-onalarning yana bir keng tarqalgan xatosi - bolani o'yinchoqlar yoki bolalardan chalg'itishni istamaydigan onaning yo'qolishi. Bunday xatti-harakatlar, yuqorida aytib o'tganimizdek, bolaning tashvishini kuchaytirishi va ko'plab qo'rquvlar paydo bo'lishiga olib keladi. Tantrumsning kuchayishi istisno qilinmaydi.

Har qanday oilada ertami-kechmi bolani bolalar bog'chasiga yuborish vaqti keladi. Sabablari juda boshqacha. Ko'pincha, onaning ishga borish vaqti keldi, chunki ota-ona ta'tillari tugaydi. Barcha bolalarning fe'l-atvori va uy odatlari har xil, shuning uchun ham ular o'zlari uchun yangi muhitga bir xil tarzda chidashadi: kimdir osonlikcha o'rganib qoladi va tarbiyachilar va boshqa bolalar bilan aloqa qiladi, boshqalari uchun bu jarayon og'riqli hisoblanadi.

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, bolalar bog'chasi va moslashish ko'pincha ajralmas tushunchalardir, shuning uchun maktabgacha ta'limga qaramlik qandaydir mutlaq yovuzlik va salbiy narsa sifatida qabul qilinmasligi kerak. Aksincha, bunday jarayon bola uchun juda foydali, chunki u kelajakdagi hayotdagi o'zgarishlar - maktab, kollej, oilaviy munosabatlarga tayyorlaydi. Odatda bola bir necha oy davomida bolalar bog'chasiga o'rganib qoladi. Ammo, vaqt o'tishi bilan bolaning ahvoli barqarorlashmasa va yangi psixologik muammolar (tajovuz, tashvish, giperaktivlik) paydo bo'lsa, noto'g'ri adaptatsiya haqida albatta psixolog bilan gaplashishingiz kerak. Muammo davom etsa, keyinchalik bolalar bog'chasiga tashrif buyurishni ko'rib chiqishga arziydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi O'zbekiston respublikasi Prezidentining PF 60-sonli Farmoni. 2022 yil 28-yanvar.
2. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. – T.: BMT Bolalar jamg'armasi (YuNISEF), 2020 y.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev Yangi yil arafasida – 2016 yil 30-dekabr kuni “Ilm-fan yutuqlari – taraqqiyotning muhim omili” mavzusida mamlakatimizning etakchi ilm-fan namoyondalari bilan uchrashgandagi nutqi.
4. Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. – T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009. – 234 b.
5. Sarsenbayeva R.M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. –T.: “Moliya-iqtisod”, 2019. – 388 b.
6. Sarsenbayeva R.M. Tarbiyachining oila bilan olib boradigan ijtimoiy-pedagogik faoliyati. Synergy: journal of ethics and governance. (Axloq va boshqaruv jurnali). OAK jurnali. ISSN: 2181-2616 2023, jild 03, nashr 12.
7. Hasanboyeva N. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. – T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasi, 2019 y.